

portavit. Ipseque demum peste contractus, orbem indefinenter devastante, occubuit. Tuncque Aurelianus exercitus Imperatorem proclamavit, a quo prorogata est in Christianos indefensus, atque in dies sevens persecutio. Sub hoc martyrium passi Felix Papa Dionysii successor, Symphorianus, Restituta Virgo, Synesius lector, Athenodorus Gregorii Thaumaturgi germanus, Mamas apud Caesarem Cappadocum scriptis Basilii celebratus. Ipse demum Aurelianus, qui tam multos innocentes necaverat, necatus est Mnesiei infidiis, avertentis mortem, quam ipsimet fuerat interminatus Aurelianus. Romanam civitatem sic Aurelianus amplavit, ut murorum ambitus (si Vopisco habenda sit fides) ad quinquaginta milliaria perductus sit. Aureliano successor datus est Tacitus, qui ad Tacitum praesentem historicum suam referebat progeniem; Quo febris consumpto, Probus Imperium sumpsit. Ille paucis annis res maximas bello gessit; Germanos universa ex Gallia, quam occupaverat, eiecit; Sarmatas ex Illyrico, Gothos ex Thracia debellatos repulit; Blemmios subegit, tyrannos profligavit; Parthos & Persas ad pacem secum componendam aegit. Ecclesia Christi sub hoc Principe, non minus, quam nomine proba, continuam pacem habuit.

25. Anno Christi 270. Probo imperium tenente Manes, qui & Manichaeus, nova haereticus virus effudit, laetique in animarum perniciem propagavit. Duo rerum principia, eaque ab aeterno existentia docuit. Unum horum bonum totius naturae spiritualis, & animarum rationalium conditorum, novaeque sub Christo legis auctorem; alterum vero huic adversum & malum, corporarum substantiarum opificem, Mosaicarum preceptorum legislatorem, animarum corpora informantium creatorem. Duae in singulis hominibus inesse animas predicabat, bonam unam a principio bono exortam, intellectualem ac rationalem; alteram malam a malo principio profectam, quae corporeae substantiae forma sit, eique vitam impertiat, quaque universa peccata operetur. Christum vero negabat carnem assumpsisse, cum sit caro de se mala, omnique mali fomes. Eam etiam ob causam Martyrum reliquias execrabatur. Se quoque paracletum iactabat esse, Montani delirium & arrogantiam emulavit. Cum demum veterat iste Regi Perfarum pollicitus esset se filium eius periculose aegrotantem sospitem solis suis precibus redditurum, amandatis procul medicis filius Regis inter Manetis manus expiravit. At Manes, iussu Regis quem deluserat, toto corpore excoriatus meritis imposturae suae penas luit.

26. Extincto Probo successus est Manlius Aurelius Carus, qui liberos suos Numerianum & Carinum Caesares fecit. Carus Nabone oriundus, devictis bello Persis, receptaque Mesopotamia, & ad Ctesiphontem usque progressus fulminis ictu perimitur. Numerianus vero debilitatis ex morte patris nimio fletu oculis, dum lectica vehitur, infidiis Apri perisidi focii sui, hoc patricio viam sibi ad regnum munire volentis, occiditur. Tum vero Diocletiano Dalmata Romanus exercitus Imperium deserit: quo ille accepto perisidum Aprum suapte manu obruncat. Id contigit Septembri mense, anno Christi 284. decurrente.

27. Nulli sub Imperio Cari leguntur Martyres: at multi sub Numeriano, quales Romae Pontifex Eutychianus, Chrysanthus & Daria conjuges, & in provinciis plerique alii. Unde coniciendum videtur, Numerianum, cum Caesarem ageret, hanc persecutionis procellam proprio Marte, inconsulto aut dissimulante patre, suscitasse. Carinus patri fratrisque superstes, perveritate morum, odia omnium in se concitavit, atque insequente anno, cum arma contra Diocletianum moveret, a suis apud Murgium oppidum Mesiae proditus, Diocletiani traditus est militibus, qui statim illum peremerunt. Ipse vero Diocletianus regni sui primordio rusticos in Gallis tumultuantes, quos Bacaudas vocabant, profligavit, misso contra illos Herculo Maximiano quem Caesaris dignitate decorarat. Anno deinde 286. eundem Maximianum creavit Augustum, succrescentibusque diversis ex partibus causis bellorum, Caesares novos fecit Constantium Chlorum, (cujus postmodum filius Constantinus divina providentia ad Imperii apicem promovebatur) & Galerium Maximianum, qui eo quod amentorum aliquando pastor fuisset, Armentarii cognomen habuit. Statimque hi ad diversa bella accendi profectique sunt. Carausius Dux in Britannicis, quas occupaverat, insulis, potens armis hereditatis; Achilles Aegyptum invaserat atque uterque Imperii sumpsit insignia: Narfes Perfarum Rex limites Orientis infestabat. Quinquegentiani seu Pentapolitani Africam incurstantes populabantur. Ambos Caesares amicitiae sibi duo Augusti devinxere, antequam bellicas expeditiones inter se partirentur. Diocletianus filiam suam Valeria

no Armentario, Maximianus Hercules privignam suam Theodoram Constantio nuptum dedit, repudiatis quas antea duxerat uxoris: atque ita Helena Constantini mater extra Constantii aedes amandata est. His peractis nuptiis principes ad diversas profecti sunt expeditiones, quae multis exhaustis laboribus felicem demum fortia sunt exitum. Carausius enim a socio amuloque suo Aleto per infidias extinctus est, atque ita recepta Britannia, Quinquegentianos Hercules perdomuit. Armentarius Galerius a Persis victus & fugatus acceptum dedecus sequenti anno reparavit, fuso Perfarum exercitu captivisque adductis Narfes conjugibus & liberis. Diocletianus obfessa expugnataque Alexandria, profligatisque hostilibus copiis Aegyptum recuperavit.

28. Atrocis bellum & injulius isti Principes adversus Christianos innocentes & inermes excitarunt. Enim vero etiam antequam feralia promulgarentur edicta, Sebastianum Diocletianus praetoriae cohortis ducem, ob Christi fidem ultimo supplicio affecerat. Maximianus Hercules in illa contra Bacaudas expeditione, Thebaeorum cum duce Mauritio legionem, qua tota ex Christianis militibus constabat, totius reliqui exercitus armis nullatenus resistentem deleverat, eo quod a profanis gentium sacrificiis se subduxisset tantisper ad Agaunum oppidum. Sunt tamen qui altera a posteriori Gallicana expeditione hoc martyrium legionis contigisse velint. Nihil certe intricatius horum temporum chronologiis, tum ob Scriptorum dissentium, tum ob difficultatem reducendi Christianae annos epocha ad annos Romanorum consularis; aut etiam discernendorum annorum inchoatorum seu ineuntium a deficientibus: tum ob diversarum conjecturarum incurstantes difficultates. Quas ob causas doctiores qui nostris temporibus florere chronologi, postquam ab istis se ambagibus expedire conati sunt, longe tamen ab invicem dissentiunt. Diocletiani Maximianique contra Christianos edicta biennio priusquam imperio cederent, publicata sunt. Quo ab initio ad usque Maximii exitum Orientis tyranni, quem subsequuta est Ecclesiae pax, quacunque protendebatur Romanum Imperium, Paulus Orosius annos decem recenset persecutionis; quae quidem tam dira & Christianorum quos absumpsit multitudine, & horrenda suppliciorum immanitate fuit, ut nihil atrocius, aut crudelius excogitari queat. Eusebius Caesariensis hanc persecutionem duobus, octavo & nono, historiae Ecclesiasticae libris descripsit. Verfabantur Nicomediae duo simul Imperatores; quando persecutionis edictum promulgarent. Quo eodem die publice propositum vir Christianus, ex nobilioribus Nicomediae civibus, divino fidei actu incensus edictum ex publico detractum loco palam discerpit, ideoque inter immanissimos cruciatus constantissime passos generosum spiritum exhalavit. Antimus Nicomediae Episcopus, Petrus, Dorotheus, Gorgonius, alique innumeris morte gloriosa martyrium consummarunt. In sola Aegypto centum quadraginta quatuor Christianorum milia caesa numerantur. In Gallis hac persecutione sublatis sunt, sub Ricciovaro praeside, Episcopi Victorinus Pictavorum, Firmianus Ambianorum: Remis Macra virgo. In Hispaniis, sub Praeside Daciano, Vincentius Caesaragusta, Eulalia virgo Emerita, ut etiam in Sicilia post Agatham virginem Lucia virgo Syracensis, & Procopius & Pamphilus apud Caesarem Palaestinae illustre martyrium subiere.

29. Ambo tandem Augusti Diocletianus Nicomediae, & hujus susatione Maximianus Mediolani eodem die Imperium dimiserunt. Id anno Diocletiani vigesimo & Christi trecentesimo quarto contigit eodemque simul die renunciati sunt Augusti Constantinus Chlorus, & Maximianus Galerius Armentarius. Hic vero duos Caesares fecit, Severum, & Maximinum suum ex forore nepotem, quem Orienti, priorem vero Italia praefecit Constantinus reliquis abdicatis provinciis solam sibi Galliam, & Hispaniam cum Britannia retinuit.

30. Extra fines Imperii magna hoc saeculo facta est in Oriente rerum conversio. Persae cum antea sub Parthorum regno fuissent, contra illorum regem Artabanum rebellant, duce Artaxerxe, qui tribus praelis Parthos superavit, ipsumque Artabanum occidit, atque subjectis sibi Parthis veteri Perfarum regnum, ab Alexandro Macedone excisum, instauravit, a quo deinceps graves Romani clades perpassi sunt.

31. Doctores insignes Ecclesiam hac etate illustrant. Pantenus in primis Christianas scholas rexit, quas longo ante ipsum tempore fuisse Alexandriae institutas tradit Eusebius. Hic ad praedicandum Indis factum Evangelium sive a Juliano (ut scribit Eusebius) Alexandriae Episcopo, sive a Juliano successore Dementio, ut testatur reliquit Hieronymus, Evangelium Matthaei quod antea fuerat receptum in illis regionibus reperit: huic enim genti Bartholomaeus Apostolus fidentem

Chri-

novum emisere decretum. Quid facimus? Ita nobis majores nostri, & illis sui tradidere majores.

2. Augustinus lib. 2. de Baptismo contra Donatistas cap. 4. dubitat num Cyprianus suam tandem de Baptismo haereticorum mutaverit sententiam, dicens: *Et fortasse factum est, sed nescimus: neque enim omnia quae illo tempore inter Episcopos gesta sunt, memoria literisque mandari potuerunt, aut omnia quae mandata sunt novimus.* Atque Idem epist. 48. sic de Cypriano loquitur: *Correxisse autem istam sententiam non invenitur: non incongruenter tamen de tali viro existimandum est quod correxerit; & fortasse suppressum sit ab eis, qui hoc errore nimirum delectati sunt, & tanto velut patrocinio cavere noluerunt.* Exemplo certe S. Cypriani, S. Augustinus passim Donatistas expugnat; quatenus ille, ceterique Patres Africani, licet diversa sententias, universitatis atque unitatis Ecclesiasticae conservanda semper fuere solliciti: Donatistae ex adverso fuere adeo in suo sensu pertinaces, ut a Petri sede, atque ab universa Ecclesia Catholica diverterint, neque ullum in sectam suam aciverint, nisi ejurato Baptismo, quem prius in Ecclesia Catholica susceperat.

3. Iisdem fere temporibus, Stephano Summo Pontifice, duae in Orientis partibus Synodi hoc idem, de rebaptizandis haereticis quibuscumque, decreverant, Iconii & Synadis anno circiter 256. quarum meminere S. Dionysius Alexandrinus, ambo doctissimi, qui sub Maximino martyrium passi. Arnobius, ex gentili artis rhetoricae professore, factus Christianus, & hujus discipulus Lactantius Firmianus, Crispi Caesaris magni Constantini filii tutor, quo nemo inter Ecclesiasticos Scriptores Latine polior.

CONCILIA DIVERSIS LOCIS

Ad reprobandum haereticorum Baptismum habita.

1. Tertio decurrente saeculo, seges plurimarum in Ecclesia concertationum fuit tantopere agitata, quae de validitate collati ab haereticis baptismi. Motum primum haec disputatio fuit a Praesulibus Africanis sub Agrippino Carthaginiensi Episcopo, qui hac de re Concilium Africanorum convocavit, quo decretum fuit, quoscumque ab haereticis baptizatos nullatenus esse in Ecclesia admittendos, nisi denuo in Ecclesia baptismum accipiant, ut memoriae prodit Cyprianus, ep. 71. ad Quintum: *Quod quidem (inquit) Agrippinus cum ceteris coepiscopis suis, qui illo tempore in Provincia Africa & Numidia Ecclesiam Dei gubernabant, statuit, & libere Concilii communis examine firmavit, quorum sententiam nos etiam sequuti sumus.* Idemque repetit epist. 73. ad Jubajanum. Quo vero ista sub Agrippino Synodus plenior foret auctoritatem, altera quoque Africanorum Patrum Synodus ab eodem indicta est Cypriano, convenientibus uno & septuaginta Episcopis, qui praecedens decretum, nemine contradicente, firmarunt. Post hac scripsit hac de re Cyprianus synodicam ad Stephanum Romanam Ecclesiam Episcopum epistolam, sub cuius finem providens ne ex illa concertatione ullum schisma nasceretur, ut ipse contestatur, addit, nihil isto decreto praedicatorum aliorum libertati, ut liceat eis oppositum sentire, si ita eis videatur, sine ulla Ecclesiasticae unitatis labe. His acceptis litteris, Stephanus Africani Concilii sanctionem reprobavit, vetuitque ne quis auderet a contraria traditione Apostolica recedere. Qui tamen Stephani scripto Cyprianus minime acquievit, sed resertam querimoniarum de Stephano epist. 74. ad Pompejum scripsit, qua Stephanum tum superbia, tum imprudentia infimulat. In quo sane moderationis limites haud dubie transiit. Quin etiam alteram sine mora convocavit Africanorum Episcoporum Synodum octoginta & septem, ex provinciis Africa, & Mauritania & Numidia: in cuius initio praefatur, non esse dicendam ab his qui dissentiunt communionem & pacem. Deinde tacito Stephani nomine, ipsum paulo acrius perfringit his verbis: *Neque enim se quisquam nostrum Episcopum Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequium necessitatem collegas suos adigit.* Quo ex loco, atque ex Tertulliani libro adversus Psychicos, cap. 1. ubi Romanum Pontificem pariter Episcopum Episcoporum nuncupat, conicitur hunc fuisse praefici illis saeculis unum de titulis communiter illi attributis. Isto demum Concilio praecedentium sanctio fuit renovata. Ceterum ab ista culpa mox resipuisse Africanos Patres prodit Hieronymus, in Dialogo adversus Luciferianos, sic dicens: *Denique illi ipsi Episcopi, qui rebaptizandos esse haereticos cum ipso (Cypriano) statuerant,*